

תקשורת מכוונת בבתי הספר

השימוש ברשת האינטרנט ובטכנולוגיה, כמו מכשירי טלפון ניידים, הפך להיות נחלת הכלל והוא כולל תקשורת חברתית מסועפת במרחב הווירטואלי. רשת האינטרנט מציעה מרחבים שונים ללמידה. הרשת מציעה אתגרים חדשים בשל הכמות והמגוון של המידע ואפשרויות השיתוף והתקשורת האינסופיים. המרחב הדיגיטאלי משפיע על חיינו בכל התחומים – האישיים, המקצועיים, החברתיים וכו' – ומעורר חשיבה מחודשת על גבולות חופש הביטוי, על זכויות הפרט ועל נורמות שונות שהשתרשו במאה העשרים.

בעידן בו הטכנולוגיה מתפתחת באופן מואץ ומשפיעה על חיינו באופן ישיר ועקיף חלה על משרד החינוך ובתי הספר, כמחנכים החובה להנחות את התלמידים לעשות שימוש אחראי ונכון בפוטנציאל האדיר שהרשת מציעה במגוון רחב של היבטים תוך כדי הקניית נורמות התנהגות ראויות והימנעות מהתנהגויות סיכון.

שני הגורמים העיקריים במשרד החינוך העוסקים בנושא שימוש בטוח באינטרנט, ובתוך כך השימוש ברשתות חברתיות, הם שפ"י (השירות הפסיכולוגי-ייעוצי), המטפל בנושא במסגרת תוכניות העוסקות במיומנויות חברתיות ובמניעת אלימות, והמינהל למדע ולטכנולוגיה, העוסק ביישומי מחשב בחינוך, ובתוך כך בשימוש ברשתות חברתיות לצרכים חינוכיים.

מדיניות משרד החינוך בנושא השימוש ברשתות חברתיות מבוססת על ההנחה שההתנהלות של ילדים ובני נוער באינטרנט היא המשך טבעי של ההתנהלות האישית והחברתית שלהם במרחב הפיזי, וכי האינטרנט כשהוא לעצמו איננו פוגע או מיטיב, אך הפעולות שנעשות באמצעות עלולות להיות פוגעניות, מכיוון שילדים ובני נוער אינם תמיד ערים להשלכות של פעולותיהם באינטרנט. אלימות ברשת היא פעמים רבות המשך לאלימות שמתרחשת במרחב הפיזי. הטיפול בה דומה לטיפול בכל אלימות אחרת, אך יש להביא בחשבון גם את מעגל הנחשפים לאירועי אלימות, שעשוי להיות רחב ביותר.

לפי חוזר מנכ"ל משרד החינוך בנושא קידום אקלים בטוח והתמודדות עם אירועי אלימות במוסדות חינוך משנת 2009 ומשנת 2015, יש לראות בפגיעה חמורה באמצעות האינטרנט (התחזות, הפצת תכנים פרטיים מביכים ואיומים) ובשימוש בטלפון נייד לצילום בזמן שיעור ולצילום ללא ידיעתו של המצולם, וכן שימוש לרעה בתצלומים של תלמידים או מורים שנעשו בשטח בית-הספר (איום בהפצה, חשיפה, עיוות ולעג, הפצה בטלפון נייד או באינטרנט), אירועי אלימות שיש חובת דיווח עליהם למשטרה או לפקיד סעד, לפיקוח הכולל ולרשות המקומית. תגובת בית-הספר על האירוע תהיה השעיה של התלמיד הפוגע, בניית תוכנית אישית לשיפור ההתנהגות והערה בתעודה. חרם והפצת שמועות באינטרנט או במכשירים ניידים נחשבים בחוזר לאירועים אלימים שאין חובת דיווח עליהם, והטיפול המשמעותי בהם נתון לשיקול דעתו של בית-הספר, ועשוי לכלול השעיה של התלמיד הפוגע.

בנוסף לכך משרד החינוך מקיים תוכניות ופעילויות מגוונות בנושא התנהגות והתנהלות ברשת האינטרנט:

- היום הלאומי לגלישה בטוחה נערך בחודש פברואר, ועסק בשנת תשע"א בנושא רשתות חברתיות. ביום הבטוח נערכו פעילויות לתלמידי כ-1,230 בתי-ספר – 810 בתי-ספר יסודיים, 300 חטיבות ביניים ו-120 חטיבות עליונות. כמו כן הועברו סדנאות והרצאות לכ-10,000 משפחות.
- תוכניות מיוחדות עוסקות במיומנויות חברתיות ורגשיות ועוסקות גם בהתנהגות בסביבה דיגיטלית, ובהן התוכנית "מפתח הלב" לבתי-ספר יסודיים והתוכנית כישורי חיים, המופעלת ב-70% עד 90% מכיתות א'-ט'.

- צוותי "חיים ברשת" פועלים בכ-1,000 בתי-ספר ונותנים הדרכה בנושא תקשוב. הצוותים מכינים תוכניות הדרכה לתלמידים, ובהן פעילויות להגברת המודעות לסכנות ברשת ולהקניית כלים ואמצעים להתמודדות עם מצבי סיכון.
- נושא ההתנהגות ברשת וגלישה בטוחה משולב בכל מקצועות המחשוב והאוריינות המקוונת הנלמדים בבתי-ספר מכיתה ד' ואילך.
- ניתנות הרצאות בשעות אחר הצהריים לתלמידים ולהוריהם.

משרד החינוך מעמיד לרשות בתי הספר שני חוזרי מנכ"ל, "קידום אקלים בטוח והתמודדות עם אירועי אלימות במסדות החינוך" מעודכן מיום 1 באפריל 2015 ו"אתיקה ומוגנות ברשת" חוזר מנכ"ל מדצמבר 2011, המפרטים הנחיות להקמת צוות "חיים ברשת" שתפקידו לחנך להתנהלות מיטבית, כמו גם לטפל באירועים חריגים המתקיימים במרחבי הרשת. לחוזרים אלה יש להוסיף את חוזרי המנכ"ל הבאים:

- שמירה על פרטיות באתרי האינטרנט הבית ספריים – חוזר מנכ"ל תשס"ג/א, 9 במרס 2009.
- חסימת אתרי מידע בלתי רצויים באינטרנט במערכת החינוך – חוזר מנכ"ל תשס"ד/א, מאי 2009.
- שמירה על זכויות יוצרים – חוזר מנכ"ל תשס"ד/א, נובמבר 2009 סעיף 5-2.3.

משרד החינוך מנהל פדגוגי מנהל טכנולוגיות מידע אגף השירות הפסיכולוגי הייעוצי אגף טכנולוגיות הכין דך מידע הכולל צעדים לטיפול באירוע של פגיעה מקוונת: על פי חוזר מנכ"ל, כל פגיעה בתלמידים, בהורים ובאנשי צוות באתר הבית ספרי, ברשת חינוכית וברשת חברתית תטופל מידית על ידי מנהל בית הספר או מי מטעמו על פי הצעדים האלה:

1. במקרה של פגיעה מקוונת יש להנחות את הנפגע לתעד ככל שניתן באמצעים הבאים: צילום מסך, שמירת מסרים מידיים בטלפון הנייד (sms, whats app), הורדת תמונות וסרטונים פוגעניים ושמירתם.

אם הגיע מידע לאיש צוות על פגיעה מקוונת, עליו לדווח למנהל/ת בית הספר אודות האירוע.

2. על מנהל בית הספר לגבש תכנית התערבות בנושא התנהלות מיטיבית ברשת, גילוי אחריות חברתית ומניעת פגיעה.

4. באחריות מנהל בית הספר לוודא את קיומן של הפעולות הבאות:

א. שיחה עם הילד הנפגע.

ב. שיחה עם הילד הפוגע.

ג. עדכון הורי התלמידים המעורבים, הורי הילד הפוגע והורי הילד הנפגע, באופן טלפוני או באמצעות

פגישה (תלוי בחומרת האירוע ובהתאם לשיקול דעתו של מנהל/ת בית הספר).

ד. לאחר בירור הפרטים יש לפעול להפסקת האינטראקציה באופן מידי ולהסרת התוכן הפוגעני:

□ אם הפגיעה התקיימה באתר הבית ספרי- הנושא יטופל על ידי רכז תקשוב בית ספרי/ מנהל האתר. באתר הבית ספרי יצוין למי לפנות בעת אירוע חריג.

□ אם הפגיעה התקיימה באתרים חיצוניים, כגון רשתות חברתיות ושירותים שיתופיים ניתן:

o לפנות לקו הפתוח של איגוד האינטרנט הישראלי בין השעות 00:00-10:00 בטלפון- 02-2700-211. לאחר שעות הפעילות ניתן ליצור קשר באמצעות שליחת טופס דיווח.

o לחפש הפניה קונקרטי ל-"דווח על תוכן לא ראוי". בכל מקרה ניתן למצוא הפניה כזו "בתנאי השירות" ו/או ב"אודות" ו/או ב"עזרה" המצויים, בדרך כלל, בתחתית של כל דף.

□ אם הפגיעה נעשתה באתרים שמשרד החינוך מפעיל- יש לפנות לאחראי מטעם מנהל תקשוב מערכות מידע, בטלפון: 09-5309522 או באמצעות מייל: shaulbe@education.gov.il

□ בכל מקרה שלא נמצא פתרון, ניתן לפנות למנהלת אגף פניות ותלונות הציבור במשרד

מייל ובאמצעות 09-5309220: tluna@education.gov.il פקס באמצעות, החינוך

ה. על מנהל המוסד החינוכי לנהוג על פי הנחיות חוזר מנכ"ל הוראות הקבע תשע"א(1), בכל הקשור לנקיטת אמצעי משמעת כלפי התלמיד הפוגען.

ו. בהתאם לחוזר מנכ"ל, במקרים הבאים יש לדווח על המקרה גם לפקיד סעד/ואו משטרה:

o פגיעה חמורה באמצעות האינטרנט (התחזות, הפצת תכנים פרטיים מביכים, אימים וכיו').

o שימוש בטלפון נייד לצילום בזמן שיעור, צילום ללא ידיעתו של המצולם וכן שימוש לרעה בתצלומים של תלמידים או מורים שנעשו בשטח בית הספר (איום בהפצה, חשיפה, עיוות

ולעג, הפצה בטלפון נייד או באינטרנט).

ז. הצוות החינוכי יקיים שיחה עם תלמידים במעגל הפגיעה הקרוב (חברים קרובים לתלמידים המעורבים באירוע), וכן שיחה עם התלמידים במעגל הפגיעה הרחוק יותר (תלמידי הכיתה/שכבה) תוך שמירה על פרטיות התלמידים המעורבים במקרה. וכמו כן יש לקיים שיחה עם תלמידים שהיו מעורבים בפגיעה.

ח. בהתאם לצורך ולשיקול הדעת של הצוות החינוכי יש לקיים שיחה חוזרת עם התלמיד הפוגע ועם התלמיד הנפגע על מנת לוודא חזרה לשגרה.

ט. יש לדווח בכתב על האירוע ועל אופן הטיפול בו לפיקוח על הייעוץ, לפיקוח

בעבר המגמה היתה כזו לפיה הנהלת בית הספר היתה רשאית לאסור הבאת מכשירים ניידים לבית הספר או להגביל את השימוש בהם בהתאם להחלטות הצוות. היום- ההתמודדות עם אירועים חריגים מקוונים לשם מזעורה, היא חלק מתפיסה חינוכית כוללת וממדיניות בית ספרית לטיפול אקלים מכבד ובטוח כאורח חיים. התשתית לכך היא הסברה ומניעה, קיום שיח עם התלמידים, הקניית כלים ומיומנויות לחיים ובעת הצורך הפעלת סנקציות כחלק מטיפול משמעותי.

לסיכום- המגמה של בתי הספר עברה שינוי במהלך השנים, משרד החינוך היום, מעודד הצטרפות של צוות בית הספר, התלמידים וההורים למרחבי למידה מקוונים, המקדמים מטרות חינוכיות, לימודיות וחברתיות בפעילות חינוכית שיתופית.

התהליכים הדינמיים המתרחשים בעידן טכנולוגיות המידע והתקשורת משפיעים על אורח החיים, על דרכי התקשורת ועל צריכת מידע. רשתות חברתיות משמשות מרחב לעיסוק בנושאים חברתיים ואישיים. בשל אופיין הפתוח וטשטוש הגבולות בין הפרטי לציבורי-מקצועי והיעדר מנגנוני בקרה, השימוש בהן למטרות חינוך-הוראה-למידה מעלה סוגיות ודילמות מקצועיות ואתיות.

לסיכום- על בתי הספר לקבל את התפתחות הטכנולוגיה ולנסות ול"גייס" את המכשירים הטכנולוגיים ללמידה. לאור הדילמות העולות כאמור לעיל, על בתי הספר לקבוע מדיניות בנושא ההתנהלות ברשת, לעסוק בנושא בתקנון ולעודד אחריות אישית בשימוש בטכנולוגיה כדי למנוע פגיעות.